

UOT 159.9.

Gülənarə Həmzəbəyovna Əlixanova

Azərbaycan Dövlət Pedaqoji Universitetinin baş müəllimi,

psixologiya üzrə fəlsəfə doktoru

<https://orcid.org/0000-0002-5241-0250>

E-mail: gulnare.alixanova@mail.ru

[https://doi.org/10.69682/arti.2025.92\(6\).343-347](https://doi.org/10.69682/arti.2025.92(6).343-347)

YENİYETMƏLƏRDƏ "MƏN – OBRAZ"IN FORMALAŞMASINDA BƏDİİ ƏDƏBİYYATIN ROLU

Gulnara Gamzabekovna Alikhanova

senior lecturer of

Azerbaijan State Pedagogical University,

doctor of philosophy in psychology

THE ROLE OF FICTION IN THE FORMATION OF THE "I-IMAGE" IN DOLESCENTS

Гюльнара Гамзабековна Алиханова

старший преподаватель

Азербайджанского Государственного Педагогического Университета,

\ доктор философии по психологии

РОЛЬ ХУДОЖЕСТВЕННОЙ ЛИТЕРАТУРЫ В ФОРМИРОВАНИИ «ОБРАЗА Я» У ПОДРОСТКОВ

Xülasə. Bədii ədəbiyyat yeniyyətmə yaşlı şagirdlərdə "mən obrazı"nın formalaşmasında həlledici rol oynayır. Yeniyyətmələrdə "mən obrazı"nın formalaşması onlara özünü, hisslərini, münasibətlərini və ətraf aləmdə öz yerini dərk etməyə kömək göstərir. Mütaliənin köməyi ilə yeniyyətmə özü-nü bədii ədəbiyyatda təsvir edilmiş qəhrəman kimi görmək və öz hərəkətlərini təhlil etmək imkanı-na malik olur. Bütün bunların nəticəsində yeniyyətmə yaşlı şagirdlərdə özünüdərk və zəruri sağlam dəyərlər inkişaf etməyə başlayır.

Müasir cəmiyyətdə yaradıcı təfəkkürə, innovativ qərarlar qəbul etməyi bacaran, müstəqil şəkildə bilik əldə etməyə qadir olan fərdlər tələb edilir. Ona görə də ümumtəhsil məktəblərində təlim-tərbiyə prosesinin təşkilinin əsas prinsipi humanistləşdirmə olmalıdır. Bu müəllimlərdən şagirdlərin daxili aləminə, onların maraq və tələbatlarına diqqət yetirməyi, mənəvi potensialını zənginləşdirməyi tələb edir. Şagirdlərin şəxsi inkişafında ədəbi təhsilin xüsusi rolu vardır. Onun tərbiyəvi potensialı kifayət qədər əhəmiyyətlidir. Məzmunun spesifik xarakteri insanın daxili aləmini, dünyagörüşünü, dəyər ölçüsünü, təbiətə, vətənə münasibətini, ictimai borcunu, dininə, işinə, ailəsinə, sənətinə, məhəbbətinə özünəməxsusluğunu, eyni zamanda insanın məqsədini və həyatın mənasının dərk edil-məsini formalaşdırır. Ədəbi əsərlər şagirdlərə hərəkətlərin gözəlliyini və çirkinliyini göstərir. Onları ali şəxsi keyfiyyətləri nəzərə almağa məcbur edir.

Açar sözlər: *pedaqoji ünsiyyət, davranış, şagird, qarşılıqlı əlaqə, təsir vasitələri, mimika, dinləmə mədəniyyəti*

Abstract. Fiction plays a crucial role in the formation of the "self-image" of adolescents. The formation of the "self-image" in adolescents helps them understand themselves, their feelings, relationships, and their place in the world. With the help of reading, adolescents have the opportunity to see themselves as heroes depicted in fiction and analyze their actions. As a result of all this, adolescents begin to develop self-awareness and necessary healthy values. Modern society requires individuals who are able to think creatively, make innovative decisions, and independently acquire knowledge. Therefore, the main principle of organizing the educational process in secondary schools should be humanization. This requires teachers to pay attention to the inner

world of students, their interests and needs, and to enrich their spiritual potential. Literary education has a special role in the personal development of students. Its educational potential is quite significant. The specific nature of the content shapes a person's inner world, worldview, value dimension, attitude to nature, homeland, social duty, uniqueness in religion, work, family, art, love, as well as the understanding of a person's purpose and the meaning of life. Literary works show students the beauty and ugliness of actions. They force them to consider higher personal qualities.

Key words: *pedagogical communication, behavior, student, interaction, means of influence, mimicry, listening culture*

Аннотация. Художественная литература играет важнейшую роль в формировании «образа Я» подростков. Формирование «образа Я» у подростков помогает им осознать себя, свои чувства, отношения и своё место в мире. Благодаря чтению подростки получают возможность увидеть себя в образах героев художественных произведений и проанализировать свои поступки. В результате этого у подростков формируется самосознание и необходимые здоровые ценности. Современное общество требует от людей, способных творчески мыслить, принимать нестандартные решения и самостоятельно добывать знания. Поэтому главным принципом организации образовательного процесса в общеобразовательных школах должна быть гуманизация. Это требует от учителей внимания к внутреннему миру учащихся, их интересам и потребностям, обогащению их духовного потенциала. Литературное образование играет особую роль в личностном развитии учащихся. Его воспитательный потенциал весьма значителен. Специфика содержания формирует внутренний мир человека, его мировоззрение, ценностные ориентации, отношение к природе, Родине, общественному долгу, самобытности в религии, труде, семье, искусстве, любви, а также понимание своего предназначения и смысла жизни. Литературные произведения показывают учащимся красоту и безобразие поступков. Они заставляют их задуматься о более высоких качествах личности.

Ключевые слова: *педагогическое общение, поведение, ученик, взаимодействие, средства воздействия, мимика, культура слушания*

Bu gün ümumtəhsil məktəblərində yeniyetmələrdə müsbət şəxsiyyət keyfiyyətlərinin formalaşması üçün bədii əsərlərin zəngin tərbiyə potensialından az istifadə olunur. Bu şagird inkişafı problemlərinin həllində ədəbi təhsildən səmərəli istifadənin kifayət qədər olmaması ilə bağlıdır.

Qeyd etmək lazımdır ki, məktəblərdə müəllimin tərbiyəvi potensialının reallaşdırılması təcrübəsinin öyrənilməsi bədii ədəbiyyatdan istifadə etməklə yeniyetmələrdə pozitiv “mən” konsepsiyasının formalaşması üçün pedaqoji şəraitin işlənilib hazırlanması və elmi cəhətdən əsaslandırılmasının vacib şərtidir. Şagirdin pozitiv “mən” obrazının inkişafında müasir məktəblərdə bədii ədəbiyyatdan istifadə üsulları bir daha müəyyənləşdirilərək ümumiləşdirilməlidir. Bu məqsədlə bədii ədəbiyyat vasitəsilə yeniyetmələrdə pozitiv “mən” anlayışının inkişafı ilə bağlı ədəbi məlumatların nəzəri təhlili və sintezi aparılmalıdır.

Məlumdur ki, yeniyetməlik dövrü özünüdərkə yönəldilmə ilə xarakterizə olunur [1,]. Özünü tanıma fəaliyyəti özünüdərkə başlanmasına və tamamlanmasına şərait yaradan identifi-

kasiya və əks etdirmənin psixoloji mexanizmləri vasitəsilə həyata keçirilir. Bu mexanizmlərə emosional identifikasiya və şəxsi əks etdirmə də daxildir. Emosional eyniləşdirmə özünü aşağıdakılarda əks etdirir:

- düşünülmüş personaj və ya ədəbi şəxsiyyət ola biləcək başqa bir şəxslə emosional əlaqə qurmaqla eyniləşdirmə. İdentifikasiya zamanı başqasının keyfiyyətlərini ona, onun keyfiyyətləri isə başqasına ötürülür;

- özünü özü ilə və ya “mən”in müxtəlif aspektləri ilə eyniləşdirmə (ad, cins, rol və ya hər hansı digər bir keyfiyyətlə).

İdentifikasiya prosesi zamanı insan sadə təqliddən başqasının özünə aid olmayan davranış, keyfiyyət və bacarıqlarını mənimsəməyə və tanımağa başlayır. Yaş və təcrübə artdıqca insan müəyyən davranış keyfiyyətlərini özü üçün əhəmiyyətinə görə eyniləşdirir. Şəxsi düşüncə insanın öz hərəkətlərinin və düşüncələrinin mənşəyinə təkrar-təkrar müraciət etmək bacarığıdır. İnsanın kənar müşahidəçi mövqeyi kimi etdikləri, həm də özünü necə dərk etdiyi barədə düşün-

mək bacarığıdır. Əks etdirmə bir mexanizm kimi eyniləşdirmədən daha gec inkişaf edir.

Bir insan özünü başqası ilə eyniləşdirərək, onun şəxsi xüsusiyyətlərini, davranış modellərini, münasibətlər və ünsiyyət xüsusiyyətlərini təkrarla-ya bilir. Bütün bunlar daha sonra əksətdirici təhlilə məruz qalır. Bu zaman konkret keyfiyyətin və ya hərəkətin səbəbləri müəyyən edilir, qiymətləndirilir. Daha sonra bu xüsusiyyətlərin özünə ötürülməsi prosesi həyata keçirilir və müqayisə aparılır. Nəticədə həm başqa bir insanın, həm də özünün şəxsiyyət xüsusiyyətləri daha dərinədən dərk edilir.

Şagirdlərin bədii əsərlərlə tanışlığı bu psixoloji mexanizmləri həyata keçirməyə imkan verir. Yeniyyətlərin özünü dərk etməyə və ümumilikdə pozitiv "mən" anlayışının formalaşmasına mühüm təsir göstərir.

Pedaqoji – psixoloji tədqiqatlarda subyektiv təcrübənin aktivləşdirilməsi metodundan istifadə təklif edilir. Bunu həyata keçirmək üçün tədqiqatçılar ardıcıl olaraq üç növ tapşırığı özündə birləşdirən metodik transformasiya texnikasından istifadə etməyi məsləhət görürlər:

- Şagirdə bədii əsərdə təsvir olunan əsas situasiyada özünü təsəvvür etməsinə icazə verilməsi. Bu prosesdə hər bir şagirdin öz həyatında baş verənləri təsəvvür etməsi şagirdin təxəyyülünü stimullaşdırır və onun həyat təcrübəsi aktivləşir. Məsələn, şagirdlər tonqal ətrafında bir mənzərə təsəvvür edirlər: personajlar, onların alov işığı ilə işıqlanan üzləri, ətraf mühit və s.;

- Şagirdlərə özlərini bu personajlardan biri kimi təsəvvür etmələri, personajın həmin an hiss etdiyini hiss etməyə çalışmalarını (ot qoxusu, tonqalın istiliyi, daha bir qorxulu hekayənin həyəcanı və s.) təklif edilir;

- Şagird öz hissləri haqqında şifahi və ya yazılı təqdimata, hisslərini sinif yoldaşlarının hissləri ilə müqayisə etməyə dəvət edilir.

Subyektiv təcrübənin aktivləşdirilməsi müəllifin ədəbi mətnlə işləmək üçün şəxsiyyətli üsulları ilə asanlaşdırılır:

- Xarakterin xarici görünüşünü və şəxsiyyətini təsvir edərkən dominant xüsusiyyətlərin müəyyən edilməsi.

- Sitat vasitəsilə personajın səciyyəvləndirilməsi.

- Müxtəlif həyat vəziyyətlərində xarakterin təsviri.

- "İdeal qəhrəmanın doğulması" texnikası.

Pedaqoji – psixoloji ədəbiyyatda yeniyyətlərlə bədii ədəbiyyatın öyrənilməsi prosesində mərhələli oyun məşqlərindən istifadə etmək təklif edilir:

- rol testi (personajın nöqtəyi-nəzərindən hekayə): səhnə haqqında hekayə; portret hekayəsi (bir personajın digəri tərəfindən görünüşünün təsviri); təsadüfi hekayə (hadisələr, münasibətlər haqqında); tale hekayəsi (tərcümeyi-hal, qəhrəmanın həyat hekayəti);

- Səhnələşdirmə: epik əsərin təsviri mətni əsasında (ayrı-ayrı epizodların dialoq şəklində və ya şifahi şəkildə dialoq formasına çevrilməsi ilə) xəyali səhnələşdirmənin və ya dialoqun real səhnələşdirmənin quruluşu və müzakirəsi. Bu əsərə səhnələşdirməyə hazırlayan aşağıdakı tapşırıqlar daxildir: tamaşanın onsuz mövcud ola bilməyəcəyi epizodları müəyyən etmək; "kiçik parçaların tapşırığını" müəyyən edən – səhnələr; tamaşanın əsas məqsədinin müəyyən edilməsi;

- Quruluş verilməsi: epik əsərin quruluşu ilə səhnələşdirilməsi və ya xəyali səhnələşdirmənin müzakirəsi; xəyali səhnə versiyasının və ya onun istehsalının müzakirəsi;

- Rejissor şərh: epik əsər əsasında xəyali tamaşanın epizoduna (səhnəsinə) rejissor replikasının (istiqamətlərinin) yaradılması; lirik əsər əsasında tamaşaya rejissor şərh;

- Səhnələşdirilmiş oyunlar: "Qəhrəmanı tanı"; "Qəhrəmanın məhkəməsi"; "Qəhrəmanın oxucularla görüşü"; "Nənin sandığı" və s.;

- Dərs – tamaşa: dialoq performans; ədəbi-musiqili kompozisiya; bir aktyorun tamaşası; bufon teatri, kukla tamaşası və s.

Yeniyyətlərin həyata keçirdikləri teatr improvizasiyası fəaliyyətləri onlara kortəbii olaraq, yalnız "burada və indi" hisslərini nəzərə alaraq müxtəlif rollarda olmağa, müxtəlif situasiyaları "yaşamağa" və öz daxili aləmini bədii personajın dünyası ilə əlaqələndirməyə imkan verir. Bunun sayəsində yeniyyətə öz daxili aləminin dərk etməyə yaxınlaşır. Yeniyyətə şagirdlərdə emosional gərginliyi aradan qaldırmaq və oyunun reallığına keçidi asanlaşdırmaq üçün xüsusi "fəallaşdırıcı" metodlardan istifadə olunur. Araşdırmalara görə, yeniyyətlərin xeyli hissəsi bədxah, quldur və döyüşçü rollarını seçirlər. Bu da onlara aqressiv davranışlar nümayiş etdirməklə, hisslərini dərk etməyə, sanki onlarla "əlaqə yaratmaq" imkanı verir. Oyunu yekunlaşdırmaq üçün "sehrli dükan" adlı psixodrama-

tik texnikadan istifadə edilir: iştirakçılar təcrübədən "özləri ilə aparmaq" istədiklərini və "atmaq" istədiklərini ifadə edirlər, yazı yazıb şəkil çəkirlər; oyunda nəyi bəyənib, nəyi bəyənmədiklərini təsvir edirlər. Bəzən şagirdlərə oyunun adi məkanından kənara çıxmağa və hekayəni dərk etmə mərhələsinə keçməyə kömək edən rolların dəyişdirilməsi də baş verir.

İntrospektiv təhlil metodu şagird şəxsiyyətinin inkişafında xüsusi yer tutur. Bu metodu həyata keçirmək üçün müəllim ədəbi əsərə əsaslanaraq problemi şagirdlər üçün şəxsən əhəmiyyətli edəcək şəkildə formalaşdırır və onun müzakirəsini təşkil edir. Pedaqoji – psixoloji təhlilə görə, şagirdin daxili aləminə olan marağı, özünüdərk etmə prosesinin inkişafına təkan verir. Müzakirə vaxtı müxtəlif tipli: “Bu vəziyyətdə necə hərəkət edərdiniz?; Seçiminiz nə olardı? və s. suallar verilir.

Eyni zamanda bu metodun əsasında duran problemlərdən istifadə edərək, söhbətə, debata, tərəfdarların mübahisəsinə başlamaq olar. “İnsana ideal lazımdır mı?” sualını müzakirə edərkən şagirdlərdən bir vərəqi yarıya bölməyi xahiş etmək olar. Vərəqin solunda ideala ehtiyacın lehinə bütün arqumentləri, sağda isə əks arqumentləri qeyd etmək təklif olunacaqdır.

İntrospektiv analiz metodu aşağıdakı üsulları təklif edir:

- Şagirdlərin öz fikirlərini yazılı şəkildə qeyd etməsi. Şəxsi inkişafın əsas şərti insanın daxili aləminə yönəlməsi, həyat təcrübəsini aktuallaşdırması, əxlaqi hissləri, duyğu və düşüncələrini oyatması, daxili vəziyyətinə introspeksiya etməsidir. Bu imkan tapşırığı yerinə yetirərkən şagird bir kağız parçası ilə, öz fikir və hisslərini daxilindəki səssiz həmsöhbətlə təqəllülə yaranır. Özünə, hansısa obraza, sevimli əsərin qəhrəmanı və ya müəllifə, kim üçünsə əlamətdar olan şəxsə məktub yazmaq insanın mənəvi şüurunun dəyişməsinə səbəb olur.

T.A. Marişin münaqişə vəziyyətinin dramatikləşdirmə vasitəsilə introspektiv təhlil metodunu həyata keçirilməsini aşağıdakı kimi təklif edir:

- Şagirdlər münaqişəli qarşılaşmanı müəyyənləşdirir və xarakterizə edirlər; emosional vəziyyət təhlil edilir; onları münaqişəyə girməyə vadar edən səbəb müəyyən edilir; mübahisədə rəqibin tutduğu mövqe (“təcavüzkar”, “müşahidəçi”, “məsul rəqib”) ardıcıl olaraq nümayiş etdirilir; əks etdirilən qavrayış vasitəsilə müəyyən bir vəziyyətdə onların üstünlük verdiyi davranış tərzini əsaslandırılır.

Bu texnikanın tətbiqi personajların şəxsiyyətlərarası münaqişəyə daxil olduğu ədəbi əsərdə konfliktlə zəngin epizodu müəyyən etməyi nəzərdə tutur. Bu personajların təmsil etdiyi konflikt mövqeləri müəyyən edilir və onların münaqişəli mövqələrinin inkişaf səviyyəsinin ilkin qiymətləndirilməsi əsasında şagirdlər arasında rollar bölüşdürülür. Şagirdlər daha sonra bu münaqişə mövqələrinin effektivliyini və qeyri-məhsuldarlığını anlamaq üçün dəyərlərə əsaslanan öyrənmə fəaliyyətləri ilə məşğul olurlar. Bədii konfliktlərin idarə edilməsi rol oynayan fəaliyyətləri asanlaşdırır, bu müddət ərzində şagirdlər münaqişə vəziyyətlərində bir neçə təxribatçı seçimlə qarşılaşır və özlərinin təhlil və əks etdirmə bacarıqlarını gücləndirirlər. Problemlə vəziyyətlərin yaradılması bir qrup şagird daxilində ziddiyyətli mənə mövqələrinin inkişafına kömək edir ki, bu da çox mövqeli ünsiyyət vasitəsilə həyata keçirilir.

V. İpatova obraz terapiya metodundan istifadə etməyi tövsiyə edir, bu üsul yeniyetmələrin ya zehni olaraq, ya da faktiki davranış vasitəsilə istədikləri “mən” obrazını yaratmağı əhatə edir. Tədrisən, obraz terapiya zamanı arzu olunan görüntüsü vərdiş edilmiş davranış stereotipinə çevrilir. Psixi obrazlar yaradarkən yeniyetmələrdən öz real və ideal fiziki “mən”lərini, eləcə də real və ideal sosial “mən”lərini təsəvvür etmələri xahiş olunur. Görüntülərin aktuallaşdığı psixi vəziyyətə daxil olmaq üçün istirahət üsullarından istifadə edilir. Nəhayət, ortaya çıxan şəkillərin təbiəti, məzmunu və onlarla əlaqəli emosional təcrübə ilə bağlı müzakirə aparılır. Yeniyetmənin ya onları ətraflı təsvir etmək, ya da ümumi təəssüratlarını bölüşmək, hisslərini çatdırmaq və məşq zamanı baş verənlərə münasibət bildirmək hüququ var.

Bu metodun mümkün tətbiqlərindən biri də nağıl terapiyasının istifadəsidir [6]. Psixoterapevtik nağılların, hekayələrin, məsəllərin və miflərin müəllifi kimi çıxış etmək, yeniyetmənin müəyyən bir nağıl personajı ilə eyniləşməsinə imkan verir. Xarakterlə emosional eyniləşdirmə yolu ilə yeniyetmə özünü kənardan görmək, mənfi qavrayışları düzəltmək və öz real sosial keyfiyyətləri haqqında müsbət fikirlər formalaşdırmaq imkanı əldə edir. V. İpatovanın psixoloji məzmununda oxşar olan rəsmdən istifadə etməklə art-terapiya texnikasını tövsiyə edir. Onun qənaətinə görə, rəsm insanın hisslərini, təcrübələrini və emosional vəziyyətlərini dərk etmək və könüllü olaraq tənzimləmək üçün lazımi şərait

yaradır. Bu metodu tətbiq etmək üçün "Avtoportret", "Özünü heyvan kimi çək", "İdeal – mən və real – mən", "Mən məktəbdəyəm", "Mən sinifdəyəm", "Ailəmin rəsmi", "Dostlar arasında mən" kimi məşqlərdən istifadə etmək olar. Bədii ədəbiyyatdan istifadə edən yeniyyətlərdə müsbət "mən" konsepsiyasının formalaşması üçün yuxarıda göstərilən üsul və metodlardan qeyri-ənənəvi dərslərdə istifadə oluna bilər: rollu oyun dərsi; müsahibə dərsi; hikmətlilik dərsi; səmimi dərsi; nağıl dərsi; şifahi "rəsm" eləcə də dərnək fəaliyyəti, mövzulu gecələr və tamaşalar kimi tədris prosesi sinifdənənar formalarında təşkil oluna bilər.

Yeniyyətlərdə "mən" konsepsiyasının inkişafı emosional identifikasiya və şəxsi əks etdirmənin psixoloji mexanizmləri vasitəsilə həyata keçirilir. Bu prosesi bədii vasitələrdən istifadə etməklə pedaqoji cəhətdən istiqamətləndirmək üçün subyektiv təcrübənin fəallaşdırılması, introspektiv təhlildən, imaqoterapiyadan, əsərin müəllifi kimi çıxış etmək metodlarından istifadə olunur. Yeniyyətlərin subyektiv təcrübəsi aşağıdakı metodoloji üsullarla aktivləşdirilir.

1) Transformasiyalar: özünüzü əsərdə təsvir olunan əsas vəziyyətdə təsəvvür edin; özünüzü bu personajlardan biri kimi təsəvvür edin, personajın hazırda nə hiss etdiyini hiss etməyə çalışın; hissləriniz haqqında danışın, onları yoldaşlarınızın hissləri ilə müqayisə edin;

2) Bədii mətnlə işləmək üsulları: personajın xarici görünüşünün və xarakterinin təsvirində üstünlük təşkil edən xüsusiyyətlərin işıqlandırılması; xarakterin sitatlarla xarakterizə edilməsi; müxtəlif həyat vəziyyətlərində xarakterin təsviri: ideal qəhrəman obrazının yaradılması; əxlaqi anlayışların mahiyyətinin müəyyənləşdirilməsi;

3) Şəxsiyyətəyönü teatrlaşdırma: arzu olunan keyfiyyətlərə və onların təzahürü üçün zəruri olan şəraitdə "həyata" malik şəxsiyyətə çevril-

məklə "dramatizləşdirmə" oyununda iştirak (rol dinləmələri, səhnələşdirmə, dramatizləşdirmə, rejissor şərh, dramatik oyunlar, dərslər-tamaşa);

4) Teatr - improvizasiya fəaliyyəti: psixodrama, sosiodrama, improvizasiya oyunu.

İntrospektiv təhlil metodu aşağıdakı metodoloji üsullarla həyata keçirilir:

1) ədəbi əsərlərə istinad edərək şəxsi əhəmiyyətli məsələləri formalaşdırmaq və onların müzakirəsini təşkil etmək;

2) söhbət, müzakirə, debat çərçivəsində "lehinə" və "əleyhinə" əks-argumentlər;

3) yeniyyətlərin öz düşüncələrini qeyd etməsi;

4) tamamlanmamış cümlə;

5) özünə, qəhrəmana, hər hansı personaja və ya insan üçün əhəmiyyətli olan sevimli əsərin müəllifinə məktub yazmaq;

6) rol oyunu vasitəsilə münaqişə vəziyyətini dramatizləşdirmək.

Obraz terapiya metodu yeniyyətlərin ya öz təxəyyülündə, ya da faktiki davranışı vasitəsilə arzu olunan özünün "mən"ini bərpa etməklə həyata keçirilən bir üsuldur. Şagirdlərin müəllif kimi çıxışı zamanı bu metod şəxsi əsərin yaradılması və sevimli personajın hekayəsi, nağıl terapiyası və art terapiya vasitəsilə həyata keçirilir.

Problemin aktuallığı. Yeniyyətlərdə "Mən – obraz"ın formalaşmasında bədii ədəbiyyatın rolunun öyrənilməsində əsas məqsəd şagirdlər arasında bədii ədəbiyyata marağın və motivasiyanın artırılması yollarının təhlilini verməkdən ibarətdir.

Problemin elmi yeniliyi. Yeniyyətlərdə "Mən – obraz"ın formalaşmasında bədii ədəbiyyatın rolu probleminin həlli ilə əlaqədar bir sıra səmərəli tövsiyələrin irəli sürülməsindən ibarətdir.

Problemin praktik əhəmiyyəti və tətbiqi. Məqalədən elmi yaradıcılıq işində bu mövzu ilə maraqlananlar, psixoloq və pedaqoqlar, eləcə də ali və orta ixtisas məktəblərinin tələbə və magistrləri istifadə edə bilərlər.

Ədəbiyyat

1. Bayramov, Ə.S. Sosial psixologiya. / Ə.S. Bayramov, Ə.Ə. Əlizadə. – Bakı, 2003. – s. 300-302.
2. Əliyev, R.İ. Təbii-psixologiyası. / R.İ. Əliyev. – Bakı: Nurlan, -2006. –200 s.
3. Əlixanova, G.H. Məktəbəqədər yaşlı uşaqlarda "Mən" obrazının formalaşmasında ailənin rolu. Monoqrafiya. / G.H. Əlixanova. – Bakı: ADPU-nun nəşriyyatı, -2021. –168 s.
4. Həmzəyev M.Ə. Pedaqoji psixologiya. – Bakı, 2003. –s. 62-65.
5. Rean A.A. Uşaqlıq dövrünün psixologiyası (tərcümə edən Əlixanova G.H.) Dərs vəsaiti. –Bakı: ADPU - nun nəşriyyatı, -2024. –398 s.
6. Драндров Г.Л., Богослова Е.Г. Формирование позитивной я-концепции подростков средствами художественной литературы // Фундаментальные исследования. 2015. № 2-8. –с. 1761-1767.

Redaksiyaya daxil olub: 20.10.2025